

УДК 314.113 (477)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.5/29.209691>

Світлана АТАМАНСЬКА (ДЕРКАЧ),
orcid.org/0000-0003-0569-9896
кандидат історичних наук, доцент,
викладач циклової комісії економіки, підприємництва та туризму
Київського міжнародного університету,
спеціаліст вищої категорії,
вчитель географії СЗШ I–III ступенів № 201 м. Києва
(Київ, Україна) S.Atamanska@gmail.com

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ КИЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджено соціально-демографічні перспективи Київської області. Розкрито проблеми розвитку демографічних процесів Київщини за даними Головного управління статистики в Київській області. На основі широкого кола джерел проаналізовано статево-вікову, освітньо-професійну структуру та залучення населення до міграційних процесів.

За Всесоюзними переписами 1959–1989 рр. вивчено динаміку чисельності етносів та мовну ситуацію на території Київщини за радянських часів. За Першим Всеукраїнським переписом населення 2001 року з'ясовано, як змінився етнічний склад та мовна ситуація Київської області після здобуття Україною незалежності. Розглянуто особливості шлюбної та репродуктивної поведінки населення Київщини.

Що стосується освітньо-професійної структури населення, то слід відзначити передусім постійне підвищення рівня освіти населення Київщини протягом усього досліджуваного періоду. У зв'язку зі змінами демографічної ситуації в Україні, зокрема в Київській області, зростає кількість пенсіонерів та інших осіб, які перебувають на утриманні держави. Суттєвих трансформацій упродовж досліджуваного періоду зазнала також структура населення за джерелами доходу й зайнятістю. Однією з помітних тенденцій упродовж досліджуваного періоду є зростання частки населення Київської області, зайнятої розумовою працею, за рахунок відповідного скорочення кількості зайнятих фізичною працею.

Визначені специфічні риси й новітні тенденції природного руху населення, їхній вплив на перспективи його подальших змін. Проаналізовано майбутню динаміку міграційних показників. Обґрунтовані базисні принципи соціально-демографічної політики щодо вирішення демографічної ситуації в Україні. Запропоновані можливі шляхи вирішення демографічної кризи не лише на Київщині, а й в Україні.

Ключові слова: демографічна криза, народжуваність, смертність, тривалість життя, Київська область, Всесоюзні переписи населення (1959–1989 рр.), Всеукраїнський перепис населення (2001 р.), міграція населення, соціально-демографічна політика.

Svitlana ATAMANSKA (DERKACH),
orcid.org/0000-0003-0569-9896
Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Lecturer at the Cyclic Commission on Economy, Entrepreneurship and Tourism
of Kyiv International University,
Master Level Expert,
Geography Teacher of Kyiv I–III Degree Secondary School № 201
(Kyiv, Ukraine) S.Atamanska@gmail.com

SOCIO-DEMOGRAPHIC PROSPECTS IN KYIV REGION

The article analyzes socio-demographic prospects in Kyiv region. The thesis is based on historical data of the Main Statistical Office in Kyiv region and the results of field research conducted by the author, who highlights the dynamics and characteristics of demographic processes in the Kyiv region. Based on a wide range of sources, the gender, age, educational and professional structure and the migration processes of population are analyzed.

According to the All-Union census of 1959–1989, the dynamics of ethnic groups number and the language situation in the territory of Kyiv region during the Soviet times are studied. The First All-Ukrainian Population Census of 2001 found out how the ethnic composition and language situation of the Kyiv region changed after Ukraine gained independence. Peculiarities of marital and reproductive behavior of the population of Kyiv region are considered.

With regard to the educational and occupational structure of the population, it should be noted first and foremost a permanent increase in the level of education of the population of Kyiv region throughout the study period. Due to changes in the demographic situation in Ukraine, particularly in the Kyiv area has increased the number of pensioners and other persons on the content state. Substantial transformation during the study period has also undergone a structure of the

population by income and employment sources. One of the notable trends during the study period is the increase in the proportion of the population of Kyiv region, engaged in mental work, by a corresponding reduction in the number of employed in manual labor.

Specific features and the newest tendencies of natural movement of the population, their influence on prospects of its further changes are defined. The future dynamics of migration processes is analyzed. The socio-demographic policy basic principles regarding solutions of demographic situation in Ukraine are substantiated. Possible ways to solve the demographic crisis not only in Kyiv region, but also in Ukraine are suggested.

Key words: demographic crisis, birth rate, mortality, life expectancy, Kyiv region, All-Union censuses of population (1959–1989), Census population (2001), population migration, socio-demographic policy.

Постановка проблеми. Скорочення чисельності населення України та демографічне старіння на тлі зростання чисельності всього світу породжують інтерес українського суспільства до сучасних проблем демографічного розвитку та його перспектив. Останнім часом демографічна ситуація в Україні залишається однією з найактуальніших тем у суспільстві. Скорочення чисельності населення країни, його неухильне постаріння, зниження тривалості життя і низький рівень народжуваності викликає велике занепокоєння держави та громадськості.

Зниження показників народжуваності зазвичай пояснюють складною соціально-економічною ситуацією. Таке пояснення має під собою чимало підстав, однак не є універсальним. Західні країни Європи також переживають надзвичайно тяжку демографічну кризу, хоч пересічний француз, швед або німець навряд чи має ті самі фінансові труднощі, що й пересічний українець. Витоки демографічної кризи криються передусім у радикальних ідеологічних і культурних змінах, яких Західна цивілізація зазнала за останні півстоліття. На жаль, ці зміни зачіпають і Україну.

Взаємодія демографічних змін із процесами економічного й соціального розвитку визначається великою кількістю факторів, що зумовлює складність оцінки їхніх наслідків. Багато демографічних змін, які відбуваються в Україні, мають глобальний характер і тією чи іншою мірою охоплюють більшість країн сучасного світу. Разом із тим існують значні особливості, які теж не можна назвати суто національними. Вони спостерігаються в більшості країн Центральної та Східної Європи, але в Україні проявляються найгостріше, досягаючи пікових значень.

Аналіз досліджень. Проблемі сучасних демографічних процесів, виявленню їхніх причин, наслідків та заходів щодо їх регулювання приділяли увагу багато науковців, зокрема Е. М. Лібанова (Лібанова, 1984), О. А. Малиновська (Малиновська, 2012), В. П. Піскунов (Піскунов, 1984), С. І. Пирожков (Пирожков, 1992), В. С. Стешенко (Стешенко, 1999), О. У. Хомра (Хомра, 1990), Ф. Д. Заставний (Заставний, 2011) та ін. Зна-

чна увага спрямовується на вивчення динаміки і структури демографічних процесів. Предметом постійної уваги демографів залишаються проблеми здоров'я, смертності й тривалості життя. Проте соціально-демографічні перспективи Київської області залишається маловивченими, тому потребують ґрунтовного дослідження.

Метою статті є аналіз демографічної ситуації та дослідження соціально-демографічних перспектив Київської області.

Виклад основного матеріалу. Київщина посідає особливе місце серед інших областей України з точки зору демографічного розвитку населення. Розташування регіону вздовж однієї з найбільших водних артерій Європи на пограниччі лісової та лісостепової зон визначила етнографічне різноманіття краю, одна частина якого органічно належить до Полісся, тоді як інша – до Наддніпрянщини.

Упродовж ХХ ст. населення регіону зазнало величезних втрат, зумовлених діями більшовицького тоталітарно-репресивного режиму, форсованою колективізацією та індустріалізацією, трьома голодоморами та військовими злочинами нацистів. Зазначені події зумовили глибокі структурні зміни в етномовному складі населення Київщини, його статево-віковій та освітньо-професійній структурі. Суттєвий вплив на демографічний розвиток населення Київщини здійснили наслідки Чорнобильської катастрофи та глибокої соціально-економічної кризи, яка вразила Україну наприкінці 80-х років ХХ ст.

Київщина є регіоном з порівняно високою щільністю населення. Природний приріст у Київській області спостерігався з 1959–1976 рр., а з 1977 року відбувалося скорочення кількості населення, оскільки помирало більше людей, ніж народжувалось. У містах Київської області скорочуватися населення почало з 1994 року. Ця тенденція тримається дотепер. Це підтверджено статистичними даними і результатами польових досліджень.

За даними Головного управління статистики у Київській області, наявне населення 1959 р. становило 1 млн 707 тис. 955 осіб, тоді як 1970 р.

населення становило 1 млн 826 тис. 335 осіб. За наступним переписом 1979 р., наявне населення становило 1 млн 923 тис. 905 осіб, а 1989 р., порівняно з попередніми переписами населення, збільшилося до 1 млн 939 тис. 973 особи. За Всеукраїнським переписом 2001 року, населення становило 1 млн 827 тис. 894 особи. Від 1959 до 2001 року збільшилась кількість міського населення майже у 2,5 рази, а сільського – зменшилося більше ніж у 1,5 рази.

Київська область становить одну з густонаселених областей України. За даними Всеукраїнського перепису, станом на 5 грудня 2001 року чисельність наявного населення Київської області (без урахування населення Києва) становила 1 млн 827 тис. 894 особи. З них 1 млн 53 тис. 486 осіб – це жителі міських поселень і 774 тис. 408 осіб – мешканці сіл. За роки з часів проведення перепису чисельність населення Київщини дещо знизилась.

За даними Головного управління статистики у Київській області, на 1 січня 2013 року в Київській області проживало 1 млн 722 тис. 52 особи, з них: 1 млн 64 тис. 773 особи – це жителі міських поселень і 657 тис. 279 осіб – жителі сільської місцевості. Від 2001 до 2013 року чисельність

наявного сільського населення Київської області скоротилась на 105 тис. 842 особи. Тенденція до зменшення чисельності населення зберігається в цілому по Україні. Для Київської області характерна невисока щільність населення. Згідно з даними Всеукраїнського перепису, загалом в області щільність населення становить 65 осіб/кв. км (Основні підсумки Всеукраїнського перепису населення в Київській області на 5 грудня 2001 року. Статистичний збірник, 2004).

Особливості відтворення населення Київської області можна простежити за даними таблиці. Величина коефіцієнта народжуваності залежить від багатьох чинників.

За 10 років, від 1989 до 1998 року в Київській області кількість народжених осіб становить 201 тис. 12 осіб, з них: 118 тис. 438 осіб – у місті і 82 тис. 574 особи – у сільській місцевості. Але кількість померлих осіб становить 286 тис. 554 особи, серед них: 113 тис. 43 особи – міське населення і 173 тис. 511 осіб – сільські жителі. Природний приріст в області спостерігався лише в місті від 1989 до 1993 року на 16 тис. 454 особи, а після приросту відбулося скорочення кількості на 11 тис. 60 осіб. У сільській місцевості на

Таблиця 1

Динаміка природного руху населення за 1989–1998 рр. в Київській області
(Ф. 43. Архів кафедри етнології та краєзнавства. П. 4. Табл. № 67. Арк. 1., Табл. № 71. Арк. 2.)

Роки	Кількість народжених осіб		Кількість померлих осіб		Природний приріст або скорочення	
	місто	село	місто	село	місто	село
1989	15373	10800	8798	14985	6574	-4185
1990	14230	9707	9412	15995	4818	-6288
1991	13420	9233	10255	17164	3165	-7931
1992	12685	8853	11029	17054	1656	-8201
1993	12162	8231	11921	18290	241	-10059
1994	11104	8009	11931	18474	-827	-10465
1995	10685	7615	12992	18503	-2307	-10888
1996	10329	7233	12399	18168	-2070	-10935
1997	9769	6701	12225	17831	-2456	-11130
1998	8681	6192	12081	17047	-3400	-10855

Таблиця 2

Динаміка природного руху населення за 2009–2013 рр. в Київській області
(Ф. 43. Архів кафедри етнології та краєзнавства. П. 4. Табл. № 71. Арк. 3.)

Роки	Кількість народжених осіб		Кількість померлих осіб		Природний приріст або скорочення	
	місто	село	місто	село	місто	село
2009	12767	7849	13351	15518	-584	-7669
2010	12269	7468	13326	15080	-1057	-7612
2011	12524	7559	12611	14236	-87	-6677
2012	13124	7842	12904	14257	220	-6415
2013	12879	7632	12935	14263	-56	-6631

90 тис. 937 осіб зменшилась кількість населення за згаданий період часу.

Важливою відмінністю міграційної активності населення на сучасному етапі є переважання тимчасової маятникової міграції над постійною. Через це сільське населення Київщини скорочується значно повільнішими темпами, аніж у цілому по Україні.

За 5 років, від 2009 до 2013 року в Київській області кількість народжених осіб становить 101 тис. 913 осіб, з них: 63 тис. 563 особи – у місті і 38 тис. 350 осіб – у сільській місцевості. Кількість померлих становить 138 тис. 481 особу, з них: 65 тис. 127 осіб – у міських поселеннях і 73 тис. 354 особи – у селі. Відбувається в області скорочення кількості осіб на 36 тис. 788. Потрібно зазначити, що в місті спостерігається зменшення кількості осіб на 1 тис. 784 особи, і лише 2012 року відбувся природний приріст на 220 осіб, тоді як серед сільського населення – скорочення кількості на 35 тис. 4 особи.

Звісно, вагому роль здатне відіграти поліпшення соціально-економічного становища потенційних батьків. Ідеться як про загальне економічне зростання, так і про цілеспрямовану політику фінансової підтримки батьківства. У випадку України ці засоби, безперечно, здатні покращити показники народжуваності, але тільки до певної межі. Навіть у випадку високого рівня достатку суспільство страждатиме від того, що чимало його членів керуватимуться егоїстичними міркуваннями і ставитимуть власну кар'єру і комфорт вище створення сім'ї і народження дітей.

За даними Державної служби статистики України, показано природний рух населення України по областях. Так, за 2019 рік в Україні народилося 308 тис. 817 осіб, а померло 581 тис. 114 осіб, тому, як бачимо, відбулося скорочення населення по всій Україні на 272 тис. 297 осіб. За цей рік також зафіксовано 2 тис. 189 випадків смертей дітей у віці до 1 року. Тоді як у Київській області саме за цей рік народилося 14 тис. 283 особи, а померло

Таблиця 3

**Динаміка природного руху населення України за 2019 р.
(За даними Державної служби статистики України (Без урахування тимчасово
окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя))**

	Кількість живонароджень	Кількість смертей	Природний приріст, скорочення (-)	Кількість смертей дітей у віці до 1 року
Україна	308817	581114	-272297	2189
Вінницька	11878	24132	-12254	92
Волинська	10420	13332	-2912	79
Дніпропетровська	22526	50929	-28403	185
Донецька	14674	41087	-26413	121
Житомирська	9619	19933	-10314	64
Закарпатська	13016	15527	-2511	143
Запорізька	11543	27823	-16280	68
Івано-Франківська	12128	17551	-5423	76
Київська	14283	28522	-14239	65
Кіровоградська	6356	15451	-9095	49
Луганська	5031	16011	-10980	30
Львівська	21803	32839	-11036	145
Миколаївська	7966	17087	-9121	57
Одеська	20938	33091	-12153	149
Полтавська	9043	22915	-13872	58
Рівненська	12316	14182	-1866	106
Сумська	6483	17404	-10921	39
Тернопільська	7896	14754	-6858	50
Харківська	18038	40611	-22573	144
Херсонська	8374	16027	-7653	58
Хмельницька	9939	19399	-9460	67
Черкаська	7620	19702	-12082	60
Чернівецька	8295	11084	-2789	57
Чернігівська	6129	18584	-12455	45
м. Київ	32503	33137	-634	182

28 тис. 522 особи, тому, як видно з таблиці 3, відбулося скорочення населення на 14 тис. 239 осіб. За цей рік також зафіксовано 65 випадків смертей дітей у віці до 1 року.

Нинішній рівень народжуваності в Україні близький до середнього по Європі, однак дуже далекий від необхідного для простого заміщення поколінь. Однак із початком чергової політичної та фінансово-економічної кризи показники народжуваності знову пішли вниз, і стало ще більш очевидно, що зупинити депопуляцію за рахунок зростання народжуваності зі збереженням критично короткої тривалості життя неможливо.

На думку істориків і соціологів, концентрація населення є необхідною передумовою економічного розвитку й соціальної згуртованості. Скорочення населення веде до зменшення щільності заселеності території, що загрожує порушенням соціальних зв'язків, депресивністю та руйнуванням інфраструктури. Оскільки головною причиною депопуляції залишається висока смертність, сам факт скорочення населення є свідченням глибокого соціального неблагополуччя.

Для населення Київської області впродовж 1959–2019 рр. характерні ті самі процеси, що й для більшості інших областей України, хоча в окремих аспектах можна твердити про існування регіональної специфіки. Матеріали переписів 1959–2001 рр. засвідчують, що на Київщині спостерігалось постійне переважання жінок у загальній чисельності населення, що відповідає загальній ситуації в Україні. Загалом, співвідношення чоловіків і жінок є нерівномірним у різних вікових категоріях: якщо в наймолодших вікових категоріях різниця є майже непомітною, то в населення зрілого й особливо старшого віку кількість жінок є вже суттєво більшою. Переважання жінок починає спостерігатися серед громадян віком понад 27 років. Перевага чисельності жінок над чоловіками пояснюється, з одного боку, нижчою смертністю серед жінок, а з другого – наслідками війни, міграцій за межі держави, що найбільше впливають на чисельність чоловіків.

Ще однією ознакою сучасних демографічних процесів є постаріння населення, яке зумовлене зниженням народжуваності й зменшенням кількості дітей, що спостерігалось упродовж усього досліджуваного періоду, тобто від 1959 до 2019 року. Постаріння населення призводить до збільшення демографічного навантаження на працездатних громадян, що особливо є помітним у сільській місцевості. Тут навантаження на працездатне населення, здійснюване особами, старшими від працездатного віку, значно перевищує

навантаження з боку дітей. Це свідчить про те, що працездатне населення змушене головним чином переважно спрямувати власне зусилля на утримання осіб пенсійного віку.

Характерною особливістю сучасної вікової структури населення Київщини є зниження частки дітей у загальній чисельності населення. За даними перепису 1959 р., частка дітей до 15 років серед населення становила 27,8%, у 1970 р. – 26,5%, у 1979 р. – 23,5%, у 1989 р. – 22,9%, а за Всеукраїнським переписом 2001 р. – лише 18,1%. Водночас у зв'язку зі змінами демографічної ситуації в Україні, зокрема в Київській області, зросла кількість пенсіонерів та інших осіб, що перебувають на утриманні держави. За Всесоюзним переписом 1959 р., по області їх було 4%, тоді як у 1989 р. – 22,4% осіб, тобто більше ніж уп'ятеро. У міських поселеннях у 2001 році пенсіонерів було 21,8% осіб, тоді як у сільській місцевості помітно більше – 35,7% осіб (Ф. 43. Архів кафедри етнології та краєзнавства. П. 2. Табл. № 30. Арк. 1.)

Упродовж досліджуваного періоду суттєвих змін зазнала професійна структура населення. Аналіз даних переписів населення Київської області 1959–1989 рр. дає можливість відмітити, що з кожним переписом зростала кількість робітників і службовців. Найбільше це спостерігалось серед сільського населення Київщини. Так, за переписом 1959 р., частка робітників була 18,3%, тоді як у 1989 р. досягла 53,4% осіб. Кількість колгоспників, навпаки, зменшувалась, адже цьому сприяв високий рівень механізації в сільському господарстві. Так, за Всесоюзним переписом 1989 року, колгоспники в сільській місцевості становили 30,2% зайнятого населення, а в місті їх майже не залишилося – лише 1%. При цьому частка робітників і службовців зростала за рахунок відкриття нових підприємств в області, а також закладів соціальної та культурної сфери. У період незалежності тенденція до зменшення кількості зайнятих у сільському господарстві на тлі збільшення частки працівників промисловості та сфери послуг тривала.

Міграційні процеси Київщини суттєво відрізнялися від міграцій населення інших областей України. У міграційних процесах Київської області брало участь чоловіче і жіноче населення. Найбільша кількість прибулих до області у 1959–1986 рр. була саме в міські поселення у віці 20–34 роки. Це пов'язано з можливостями кращого працевлаштування в містах Київської області. Від 1971 до 1993 року в міських поселеннях Київської області відбувався міграційний приріст, а з 1994 року почало спостерігатися скорочення кіль-

кості осіб. Що стосується сільської місцевості, то за радянський період в області відбувалося скорочення кількості осіб, і лише з 2010 року й дотепер спостерігається міграційний приріст. Важливою відмінністю міграційної активності населення на сучасному етапі є переважання тимчасової маятникової міграції над постійною. Через це сільське населення Київщини скорочується значно повільнішими темпами, аніж у цілому в Україні.

Дослідження соціально-демографічних процесів Київщини дозволяє твердити про те, що Київщина впродовж досліджуваного періоду становила відносно моноетнічний регіон. В етнічній структурі населення регіону домінують українці, частка яких упродовж досліджуваного періоду змінилася від 93,2% у 1959 року до 89,4% у 1989 року. Слід зазначити, що, незважаючи на інтенсивну русифікацію, за роки радянської влади переважна більшість українців Київщини зберегла рідну мову. У Київській області від 1959 до 1989 року відбувалося збільшення питомої ваги росіян і російськомовного населення. Так, у 1959 році вона становила 4,8%, у 1970 р. – 6,1%, у 1979 р. – 7,6%, у 1989 – 8,7%.

Стосовно інших етнічних груп можна сказати, що їхня частка у складі населення постійно знижувалася. Зокрема, суттєво скоротилася загальна кількість євреїв. Більшість представників етнічних меншин втратила рідну мову й перейшли на російську мову. За даними перепису 1959 р., 57% євреїв на Київщині розмовляли російською мовою, 11% – українською, 32% – мовою своєї національності, тоді як за переписом 1989 року тільки 9% євреїв розмовляли російською мовою, 77% – українською і 13% мовою своєї національності. Питома вага українців у зазначений час зменшилася, при цьому українському населенню Київської області вдалося зберегти рідну мову.

За матеріалами переписів населення 1989 та 2001 рр. були встановлені причини змін етнічного складу, що вплинули на відтворення населення в цілому. Скорочення загальної чисельності населення Київської області відбулося майже на всіх етносах, проте зафіксовано також кількісне збільшення етнічних груп кавказького походження: азербайджанців, вірменів, гагаузів. Значно зменшилася чисельність єврейського, польського, німецького, болгарського, грецького та інших етнічних груп. Очевидно, найбільш цікавим етнодемографічним процесом стало суттєве зростання питомої ваги українців на тлі зниження частки росіян в етнонаціональній структурі населення України. Так, кількість представників російського етносу зменшилась на 34,9%. Водночас питома

вага українців у складі населення зросла до 92,5%. За даними Всеукраїнського перепису 2001 року, серед усього населення Київської області вважає рідною мову своєї національності 96,8%, а рідну мовою не своєї національності – українську 1,2%, російську – 1,9%. Водночас варто зазначити, що сфера вжитку російської мови скорочується досить повільно. У містах Київської області більше розмовляють російською мовою, а в селах, навпаки, – українською або суржиком.

Проаналізувавши динаміку шлюбності та розлучень, необхідно відзначити, що майже однакова кількість шлюбів реєструвалася як у селі, так і в місті. Серед вікових категорій найбільше вступають у шлюб чоловіки і жінки віком 20–24 роки. Найвищий рівень розлучуваності припадає на вікову групу 25–29 років. За даними статистики, найбільше розпалося в області шлюбів тривалістю 5–9 років. Але шлюби в селах більш міцні, тоді як у містах майже половина, а іноді й більше половини шлюбів розпадаються. У селах тільки третина шлюбів не витримує перевірки часом. У Київській області спостерігається тенденція до збільшення кількості ранніх шлюбів. Тут також високі показники розлучень.

Висновки. Отже, низькі показники народжуваності та зростання смертності свідчать про несприятливу демографічну ситуацію в Київській області. Причини цього різні, їх не можна зводити тільки до погіршення економічного стану в Україні. У всіх областях України природний приріст поступово знижується, найбільше це відчутно там, де значна частка населення проживає в селах. Причиною цього насамперед є досить висока частка людей старшого віку в сільській місцевості. Порівняння спостережень, зафіксованих серед сільського населення, з даними, які стосуються України, дають підстави стверджувати, що зазначені процеси притаманні не лише українському селу, а й усьому населенню України.

Демографічна політика України за сучасних умов повинна бути направлена не тільки на стимулювання народжуваності, але й на зміцнення сім'ї, підвищення матеріального добробуту людей, зниження захворюваності і смертності. Кризовий стан демографічної ситуації в Україні вимагає перегляду конкретних напрямів демографічної політики. Проте заходи щодо управління процесами відтворення населення не дають швидких результатів.

Демографічна політика в Україні скерована на підвищення природного приросту населення за рахунок народжуваності. Для цього матерям, які народжують дитину, надається допомога,

додаткова відпустка тощо. Демографічна ситуація потребує постійного контролю держави. Розв'язання зазначених проблем може забезпечити лише ефективна регіональна демографічна й економічна політика держави.

Скорочення населення працездатного віку як рушійна сила, а також швидкий темп постаріння вкрай загострюють усі традиційні виклики, пов'язані зі старінням. Цілком очевидно, що подолати ці виклики в умовах макроекономічної неста-

більності, слабкості системи соціального захисту й відкритого конфлікту поколінь неможливо. Незважаючи на глобальну тенденцію зростання міграційної активності, для населення України характерне, швидше, її загасання, причому як за зовнішніми, так і за внутрішніми переміщеннями. Таким чином, міграції не лише не заповнюють втрат населення внаслідок депопуляції, але й не сприяють омолодженню вікової структури населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лібанова Е. М. Особливості сучасних демографічних процесів в УРСР. Київ, 1984. 48 с.
2. Малиновська О. А. Урізноманітнення складу населення України під впливом міжнародної міграції: виклики та шляхи реагування. Київ : НІСД, 2012. 56 с.
3. Пискунов В. П., Стешенко В. С. Отношения воспроизводства как предмет демографического изучения. Київ : Изд. ИЭ АН УССР, 1984. 47 с.
4. Пирожков С. И. Трудовой потенциал в демографическом измерении. Київ : Наукова думка, 1992. 175 с.
5. Демографічні перспективи до 2026 року / В. Стешенко та ін. Київ, 1999. 56 с.
6. Хомра А. У. Воспроизводство населения (территориально-организационный аспект). Киев : Наукова думка, 1990. 176 с.
7. Заставний Ф. Д. Україна. Природа, населення, економіка. Львів : Апріорі, 2011. 504 с.
8. Основні підсумки Всеукраїнського перепису населення в Київській області на 5 грудня 2001 року. Статистичний збірник. Київ, 2004. С. 6.
9. Ф. 43. Архів кафедри етнології та краєзнавства. П. 4. Табл. № 67. Арк. 1. Табл. № 71. Арк. 2.
10. Ф. 43. Архів кафедри етнології та краєзнавства. П. 4. Табл. № 71. Арк. 3.
11. За даними Державної служби статистики України (Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя).
12. Ф. 43. Архів кафедри етнології та краєзнавства. П. 2. Табл. № 30. Арк. 1.

REFERENCES

1. Libanova E.M. Osoblyvosti suchasnykh demografichnykh protsesiv v URSR. – K., 48 s. [Features of modern demographic processes in the USSR.] – K., 48 p. [in Ukrainian].
2. Malynovska O.A. Uriznomanitnennia skladu naselennia Ukrainy pid vplyvom mizhnarodnoi mihratsii: vyklyky ta shliakhy reahuvannia. – K.: NISD, 2012. – 56 s. [Population diversification in Ukraine under the influence of international migration: challenges and ways to respond.] – K.: NISD, 2012. – 56 p. [in Ukrainian].
3. Pyskunov V.P., Steshenko V.S. Otnosheniya vosproyzvodstva kak predmet demografycheskoho yzucheniya. – K.: Yzd. YЭ AN USSR, 1984. – 47 s. [Relations of reproduction as a subject of demographic analysis.] – K.: Ed. IE Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, 1984. – 47 p. [in Russian].
4. Pyrozkhov S.Y. Trudovoi potentsyal v demografycheskom yzmerenyy. – K.: Naukova dumka, 1992. – 175 s. [Labor potential in the demographic dimension.] – K.: Naukova Dumka, 1992. – 175 p. [in Russian].
5. Steshenko V., Rudnytskyi O., Khomra O., Stefanovskyi A. Demografichni perspektyvy do 2026 roku. – K., 1999. – 56 s. [Demographic prospects until 2026.] – K., 1999. – 56 p. [in Ukrainian].
6. Khomra A.U. Vosproyzvodstvo naseleniya (terrytoryalno-orhanyzatsyonnyi aspekt). – K.: Naukova dumka, 1990. – 176 s. [The reproduction of the population (territorial and organizational aspect).] – K.: Naukova Dumka, 1990. – 176 p. [in Russian].
7. Zastavnyi F.D. Ukraina. Pryroda, naselennia, ekonomika. – Lviv: Apriori, 2011. – 504 s., il. [Ukraine. Nature, population, economy.] – Lviv: Apriori, 2011. – 504 p., Ill. [in Ukrainian].
8. Osnovni pidsumky Vseukrainskoho perepysu naselennia v Kyivskii oblasti na 5 hrudnia 2001 roku. Statystychnyi zbirnyk. – K., 2004. – С. 6. [The main results of the All-Ukrainian census in Kyiv region on December 5, 2001. Statistical collection.] – K., 2004. – p. 6. [in Ukrainian].
9. F. 43. Arkhiv kafedry etnologii ta kraieznnavstva. P. 4. Tabl. №67. Ark. 1., Tabl. №71. Ark. 2. [F. 43. Archive of the Department of Ethnology and Local Lore.] P. 4. Table. №67. Sheet. 1., Table. №71. Sheets. 2. [in Ukrainian].
10. F. 43. Arkhiv kafedry etnologii ta kraieznnavstva. P.4. Tabl. №71. Ark. 3. [F. 43. Archive of the Department of Ethnology and Local Lore.] P.4. Table. №71. Sheets. 3. [in Ukrainian].
11. Za danymy Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy (Bez urakhuvannia tymchasovo okupovanoi terytorii Avtonomnoi Respubliky Krym i m. Sevastopolia). [According to the State Statistics Service of Ukraine (Excluding the temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol).] [in Ukrainian].
12. F. 43. Arkhiv kafedry etnologii ta kraieznnavstva. P.2. Tabl. №30. Ark.1. [F. 43. Archive of the Department of Ethnology and Local Lore.] P.2. Table. №30. Sheet.1. [in Ukrainian].